

**MEDICINE
PROBLEMS**

.uz

ISSN 3030-3133

**TIBBIYOT FANLARINING
DOLZARB MASALALARI**

**TOPICAL ISSUES OF MEDICAL
SCIENCES**

N° 8 (4)

2026

BOSH MUHARRIR:

KUBAYEV AZIZ SAIDOLIMOVICH- Tibbiyot fanlari doktori (DSc), Samarqand, O'zbekiston;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

ISANOVA SHOIRA TULQINOVNA- Tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand, O'zbekiston.

TAHRIR HAY'ATI:

TIBBIYOT FANLARI

Safarov Zafar Fayzullayevich –tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Toshkent pediatriya tibbiyot instituti;

Xakimov Murod Shavkatovich –tibbiyot fanlari doktori, professor, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Mavlanev Alimbay – tibbiyot fanlari doktori, professor, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Ergashev Nasriddin Shamsiddinovich — tibbiyot fanlari doktori, professor, Toshkent pediatriya instituti;

Abdullayeva Nargiza Nurmamatovna — tibbiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Djurabekova Aziza Taxirovna — tibbiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Xaydarova Dildora Kadirovna — tibbiyot fanlari doktori, professor, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Ruziboyev Sanjar Abdusalomovich- tibbiyot fanlari doktori, dotsent, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Sattarov Oybek Toxirovich- tibbiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Niyozov Shuxrat Tashmirovich — tibbiyot fanlari doktori, dotsent, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Shomurodova Dilnoza Salimovna — tibbiyot fanlari doktori, dotsent, Samarqand davlat tibbiyot universiteti

Tavasharov Bahodir Nazarovich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Xalmetova Feruza Iskandarovna – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

G'aybiyev Akmaljon Axmadjonovich — tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Qo'ziyev Otabek Juraqulovich – tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent pediatriya tibbiyot instituti;

Ergasheva Munisa Yakubovna — tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Ollanova Shaxnoza Sirlibayevna – tibbiyot fanlari nomzodi, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Safarov Zafar Fayzullayevich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent pediatriya tibbiyot instituti;

Xayitov Ilxom Bahodirovich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Alimov Suxrob Usmonovich- tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Fozilov Uktam Abdurazzokovich — tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent, Buxoro davlat tibbiyot instituti;

Raximov Oybek Umarovich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent pediatriya instituti;

Sattarov Inayat Saparbayevich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Abidov O'tkir O'ktamovich – tibbiyot fanlari nomzodi, Buxoro davlat tibbiyot instituti;

Amonova Zaxro Qaxramon qizi — tibbiyot fanlari nomzodi, Samarqand davlat tibbiyot universiteti.

FARMATSEVTIKA FANLARI

Zulfikariyeva Dilnoza Alisherovna —
farmatsevtika fanlari doktori (DSc), professor,
Toshkent farmatsevtika instituti;

Toshpo'latova Azizaxon Dilshodovna —
farmatsevtika fanlari doktori (DSc), professor,
Toshkent farmatsevtika instituti;

Xusainova Rayxona Ashrafovna -
farmatsevtika fanlari doktori (DSc), dotsent,
Toshkent farmatsevtika instituti;

Maksudova Firuza Xurshidovna farmatsevtika
fanlari doktori (DSc), dotsent, Toshkent
farmatsevtika instituti;

Ziyamuxamedova Munojot Mirgiasovna —
farmatsevtika fanlari doktori, Toshkent
farmatsevtika instituti, dotsent v.b.;

Rizayeva Nilufar Muxutdinovna —
farmatsevtika fanlari nomzodi, dotsent
Toshkent farmatsevtika instituti;

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2026-yil 10-iyundagi 386/6-son qarori bilan tibbiyot fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan ([Asos](#)).

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati.

TIBBIYOT FANLARINING DOLZARB

MASALALARI elektron jurnali 02.03.2023-yilda 132099-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
mas'uliyati cheklangan jamiyati.

TAHRIRIYAT MANZILI:

Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik
Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron
manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

MUNDARIJA

Тураева Ситора-Бону, Нурова Алия, Ильясов Азизбек

КАРДИОТОКОГРАФИЯ В ИНТРАНАТАЛЬНОЙ ОЦЕНКЕ СОСТОЯНИЯ ПЛОДА:

ВОЗМОЖНОСТИ, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ 6-11

Ne'matova Moxlaroyim

HOMILADORLIK VA TUG'RUQ VAQTIDA HOMILA HOLATINI BAHOLASH: HOMILAGA XAVF

SOLUVCHI HOLATLAR VA HOMILA DISTRESS SINDROMI 12-21

Ravzatov Jasurbek, Jo'raeva Moxigul

TURLI ETIOLOGIYALI JIGAR SIRROZINING KLINIK NURITIV VA OG'IR KECHISHINI

BASHORATLASHDA TGF-B1 VA CYP2E1 GENLARI POLIMORFIZMLARINING

ANAMIYATI 22-29

Ташкенбаева Элеонора, Туйчиева Сабохат

ПОЛИМОРФИЗМ ГЕНА PPARGC1A (Gly482Ser) КАК ГЕНЕТИЧЕСКИЙ МАРКЕР

РИСКА ИШЕМИЧЕСКОЙ БОЛЕЗНИ СЕРДЦА У ЖЕНЩИН 30-39

Салимова Гульмира

СТРУКТУРНЫЕ НАРУШЕНИЯ В СУСТАВАХ НА ФОНЕ ДИСБАЛАНСА ПОЛОВЫХ

ГОРМОНОВ ПРИ РЕВМАТОИДНОМ АРТРИТЕ У ЖЕНЩИН РЕПРОДУКТИВНОГО

ВОЗРАСТА 40-46

Navruzova Shakar, Temirov Murodjon

BOLALARDA SURUNKALI REVMAТИK YURAK KASALLIKLARI OG'IRLIK DARAJASINI

IMMUNOGEMODINAMIK MEZONLARNI ISHLAB CHIQUISH 47-54

Бобоева Нигора

ЖЕЛЕЗОДЕФИЦИТНАЯ АНЕМИЯ СРЕДИ ДЕТЕЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН:

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И СТРАТЕГИИ ПРОФИЛАКТИКИ 55-66

Aliqulova Zubayda

NEONATAL DAVRDA KISLOROD TERAPIYASI VA UNING UZOQ MUDDATLI

ASORATLARI 67-74

Shonazarova Durdona, Azizova Ra'no, Yuldasheva Nasiba

MIGRENNING KLINIK YUKLAMASI VA INSULINOREZISTENTLIK

KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK 75-83

Ботирова Эльмира, Абдуллаева Наргиза, Рустамов Убайдулло

НЕЙРОВИЗУАЛИЗАЦИОННЫЕ ПРЕДИКТОРЫ ПОСТИНСУЛЬТНЫХ

НЕЙРОКОГНИТИВНЫХ РАССТРОЙСТВ 84-90

Джурабекова Азиза, Ниёзов Шухрат, Рашидова Севарахон

КЛИНИКО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ, НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ И МУЛЬТИМОДАЛЬНАЯ

ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ ДИАГНОСТИКА НЕЙРОВАСКУЛЯРНОЙ ПАТОЛОГИИ У

ПОДРОСТКОВ 91-102

Keldiyorov Bekzod, G'aybiyev Akma

BOLALARDA SEKIN UYQU PAYTIDAGI EPILEPTIK ENSEFALOPATIYA (EE SWAS)

SINDROMINING EEGDA UZLUKSIZ SPAYK TO'LQINLARI: NEYROKOGNITIV VA XATTI-

HARAKATLARNING BUZILISHI: DIAGNOSTIK BAHOLASH VA NATIJALAR 103-110

Toshmuxammadova Sanobar, Rajabov Otabek

EPILEPSIYA BILAN YASHOVCHI BEMORLARDA OG'IZ GIGIYENASIGA AMAL QILISH
VA OG'IZ IRRIGATORIDAN FOYDALANISH: DALILLAR, XAVFSIZLIK VA AMALIY
YONDASHUVLAR..... 111-117

Sariqov Islombek

YELKA SUYAGI PROKSIMAL QISMI SINISHLARIDA KLINIK-DIAGNOSTIK BAHOLASH
VA KT/3D REKONSTRUKSIYANING AMALIY AHAMIYATI 118-126

Rizayev Jasur, Kamalova Malika, Karabayev Azamat

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA OYOQ PARAMETRLARI MORFOMETRIYASINING
XUSUSIYATLARI (ADABIY TAHLIL) 127-131

Article / Original Paper

EPILEPSIYA BILAN YASHOVCHI BEMORLARDA OG'IZ GIGIYENASIGA AMAL QILISH VA OG'IZ IRRIGATORIDAN FOYDALANISH: DALILLAR, XAVFSIZLIK VA AMALIY YONDASHUVLAR

Toshmuxammadova Sanobar Zayniddin qizi

Buxoro davlat tibbiyot instituti mustaqil izlanuvchisi

Email: sanobartoshmuxammadova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0601-842X>

Rajabov Otabek Asrorovich

Buxoro davlat tibbiyot instituti terapevtik stomatologiya kafedrası mudiri.

tibbiyot fanlari doktori, professor

Email: rajabov.otabek@bsmi.uz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8866-3516>

Annotatsiya. Epilepsiya bilan yashovchi bemorlarda og'iz bo'shlig'i kasalliklarining shakllanishi faqat xuruj vaqtida yuz beradigan jarohatlar bilan cheklanmaydi. Tutqanoqlarning takrorlanishi, ayrim dori vositalarining nojo'ya ta'siri, harakat va kognitiv cheklavlar, stomatologik yordamdan foydalanishdagi to'siqlar hamda kundalik gigienaga yetarlicha amal qilinmasligi karies, gingivit, parodontit va milk kattalashuvi xavfini oshiradi. Maqolada og'iz irrigatorining gingival yallig'lanishni kamaytirishdagi imkoniyatlari mavjud dalillar asosida baholandi. Irrigator tish cho'tkasi o'rnini bosmasligi, balki tish oraliqlarini parvarish qilishning qo'shimcha vositasi ekani asoslandi. Xavf darajasiga mos individual profilaktika yondashuvi taklif etildi.

Kalit so'zlar: epilepsiya, og'iz bo'shlig'i gigienasi, gingivit, parodont kasalliklari, og'iz irrigatori, milk kattalashuvi, stomatologik profilaktika, oral travma.

ADHERENCE TO ORAL HYGIENE AND USE OF ORAL IRRIGATORS IN PEOPLE LIVING WITH EPILEPSY: EVIDENCE, SAFETY AND PRACTICAL APPROACHES

Toshmuxammadova Sanobar Zayniddin qizi

Independent Researcher, Bukhara State Medical Institute

Rajabov Otabek Asrorovich

Head of the Department of Therapeutic Dentistry,

Bukhara State Medical Institute,

Doctor of Medical Sciences, Professor

Annotation. Oral disease in people living with epilepsy reflects the combined influence of recurrent seizures, medication-related effects, motor and cognitive limitations, insufficient daily hygiene and barriers to dental care. Evidence from systematic reviews and randomized trials on oral irrigation is critically considered. Oral irrigators may reduce gingival bleeding and inflammation when added to toothbrushing, but they are not substitutes for brushing, interdental plaque control or professional treatment. Device selection and supervision should be individualized according to seizure control, manual dexterity and cognitive status.

Keywords: epilepsy, oral hygiene, oral irrigator, gingivitis, periodontal disease, gingival enlargement, preventive dentistry, oral trauma.

DOI: <https://doi.org/10.47390/Med-pro/v4i8y2026/N13>

KIRISH

Epilepsiyaning stomatologik ahamiyati faqat xuruj vaqtida tilni tishlab olish yoki tishning sinishi bilan tugamaydi. Amalda ushbu bemorlarda og'iz bo'shlig'i holatiga bir vaqtning o'zida bir nechta omil ta'sir qiladi. Takrorlanuvchi xurujlar yumshoq to'qima va tish jarohatlariga olib kelishi mumkin; uzoq muddat qabul qilinadigan ayrim preparatlar milk, so'lak ajralishi va og'iz shilliq qavati holatiga ta'sir ko'rsatadi; harakat muvofiqligining buzilishi esa tishlarni puxta tozalashni qiyinlashtiradi. Bunga stomatologik davolanishdan qo'rqish, iqtisodiy muammolar va ayrim shifokorlarning epilepsiyali bemorni qabul qilishga ehtiyotkor munosabati ham qo'shiladi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda qariyb 50 million kishi epilepsiya bilan yashaydi va ularning katta qismi past hamda o'rta daromadli mamlakatlarga to'g'ri keladi [1]. 2026 yilda e'lon qilingan tadqiqotda epilepsiyali katta yoshli bemorlarning 85,7 foizida og'iz gigiyenasi qoniqarsiz bo'lgan, taqqoslash guruhida esa bu ko'rsatkich 27,1 foizni tashkil etgan; gingivit epilepsiyali bemorlarning 71,4 foizida aniqlangan [2]. Boshqa populyatsiyalarda o'tkazilgan ishlar ham parodont yallig'lanishi va stomatologik davolanishga bo'lgan ehtiyoj ushbu bemorlarda yuqori ekanini ko'rsatadi [4] [5] [6].

MAQSAD VA TAHLIL USULI

Maqsad — epilepsiya bilan yashovchi bemorlarda og'iz gigiyenasiga amal qilishni qiyinlashtiruvchi omillarni tahlil qilish, og'iz irrigatorining profilaktik imkoniyatlarini baholash hamda uni xavfsiz qo'llash bo'yicha amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvlarni asoslash. Tahliliy sharh uchun PubMed, Cochrane Library va Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining ochiq manbalaridagi meta-tahlillar, tizimli sharhlar, randomizatsiyalangan tadqiqotlar va yirik kuzatuv ishlari solishtirildi. Irrigatorga oid umumiy populyatsiya natijalari epilepsiyali bemorlarga to'g'ridan to'g'ri ko'chirilmay, nevrologik holat va mustaqil parvarish qobiliyatini hisobga olgan holda talqin qilindi.

EPILEPSIYADA OG'IZ BO'SHLIG'I HOLATINI YOMONLASHTIRUVCHI OMILLAR

Epilepsiyali bemorlarning stomatologik muammolarini birgina sabab bilan tushuntirish noto'g'ri. Xurujdan keyingi holsizlik, uyquchanlik yoki ongning sekin tiklanishi sababli kechki tish tozalash o'tkazib yuborilishi mumkin. Nazorat qilinmaydigan xurujlar bo'lgan bemorlarda yaqinlari vanna xonasida yiqilishdan xavfsirab, mustaqil gigiyenani cheklashlari ham uchraydi. Bunday vaziyatda muammo bemorning mas'uliyatsizligida emas, balki tanlangan gigiyena usuli uning funksional imkoniyatiga mos kelmayotganidadir.

Xitoyning qishloq hududlarida 875 nafar epilepsiyali shaxs ishtirokida o'tkazilgan tadqiqotda 65,8 foiz ishtirokchi tishini kuniga kamida bir marta tozalashini bildirgan. Biroq 73 foizi tish tozalashga uch daqiqadan kam vaqt sarflagan, so'nggi bir yilda stomatologga borganlar ulushi esa atigi 9,1 foizni tashkil etgan. Xurujlar soni oshgan sari muntazam tish tozalash ehtimoli pasaygan va stomatologik jarohatlar xavfi ortgan [3].

1-jadval.

Epilepsiyali bemorlarda stomatologik xavfni shakllantiruvchi asosiy omillar

Omil	Ehtimoliy oqibat	Klinik belgi	Amaliy yondashuv
Xurujlarning takrorlanishi	Til, lab va lunj jarohati; tish sinishi	Oxirgi xurujlar soni, jarohat tarixi	Nevrologik holat va travma xavfini baholash

Qo'l harakatining cheklanishi	Karash qolishi, tish oralari yaxshi tozalanmasligi	Cho'tkani ushlash yoki harakatni davom ettirish qiyinligi	Moslashtirilgan cho'tka yoki parvarishlovchi yordami
Kognitiv qiyinchilik	Gigiyena bosqichlarining tashlab ketilishi	Ko'rsatmani qaytarib bera olmaslik	Qisqa, rasimli ko'rsatma va nazorat ro'yxati
Dori vositalari	Milk kattalashuvi, quruqlik, shilliq qavat noqulayligi	Dori boshlanganidan keyingi o'zgarish	Preparatni bekor qilmasdan nevrolog bilan hamkorlik
Yordamga kirish to'siqlari	Davolanmagan kariyes va kech aniqlangan parodont kasalligi	Faqat og'riqda murojaat qilish	Rejali profilaktik ko'rik

DORI VOSITALARI VA MILK TO'QIMALARI

Fenitoin milk kattalashuvi bilan eng ko'p bog'langan preparatlardan biri hisoblanadi. Biroq bu o'zgarish dori qabul qilgan har bir bemorda bir xil rivojlanmaydi. Milkdagi dastlabki yallig'lanish, tish karashining miqdori, preparatni qabul qilish davomiyligi va to'qimalarning individual sezgirliigi klinik ko'rinishga ta'sir qiladi. Brunet va hammualliflar milk yallig'lanishi dori ta'siridagi kattalashuvni kuchaytiruvchi muhim omil ekanini ko'rsatgan [9]. Keyingi kuzatuvda boshqa tutqanoqqa qarshi preparatlarni qabul qilgan ayrim bemorlarda ham milk kattalashuvi qayd etilgan [10].

Stomatolog dori vositasini bekor qilish yoki almashtirishni mustaqil tavsiya etmasligi kerak. Avvalo tish karashi va yallig'lanish kamaytiriladi, keyin nevrolog bilan birgalikda preparatga oid ehtimoliy ta'sir muhokama qilinadi. Milk kattalashgan bemorda oddiy tish ipi bilan tozalash qiyinlashganda, tishlararo bo'shliq o'lchami va harakat imkoniyatiga qarab interdental cho'tka yoki irrigator qo'shimcha vosita sifatida tanlanishi mumkin.

GIGIYENIK TAVSIYAGA AMAL QILISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH

Epilepsiyali bemorga bir marta "tishingizni yaxshiroq tozalang" deyish odatni o'zgartirish uchun yetarli emas. Avvalo bemorning tish cho'tkasini qanday ushlashi va og'izning barcha sohalariga yetib bora olishi amalda tekshiriladi. Keyin eng muhim bir yoki ikki xato ko'rsatiladi. Kognitiv qiyinchilik bo'lganda harakatlar rasmi ketma-ketlikda beriladi, parvarishlovchi shaxs esa o'qitish jarayoniga jalb etiladi. Tavsiyani tushunganlik bemordan o'rgangan harakatini qaytarib ko'rsatishni so'rash orqali tekshiriladi.

Stomatologik xizmatdan foydalanish imkoniyati ham amal qilish darajasiga ta'sir ko'rsatadi. AQSH milliy ma'lumotlari tahlilida faol epilepsiyasi bo'lgan katta yoshli shaxslarda stomatologik yordam xarajatini qoplay olmaslik xavfi epilepsiyasi bo'lmaganlarga nisbatan qariyb ikki marta yuqori bo'lgan [11]. Shuning uchun stomatologga kam murojaat qilishni faqat bemorning shaxsiy munosabati bilan izohlab bo'lmaydi.

OG'IZ IRRIGATORI: IMKONIYAT VA DALILLAR CHEGARASI

Og'iz irrigatori tish-milk chegarasi va tishlararo sohalarga pulsatsiyalanuvchi suyuqlik oqimini yo'naltiradi. Oqim oziq qoldiqlarini yuvib chiqarish va tish karashi tuzilmasini buzishga yordam beradi. Biroq irrigator tish yuzasidagi mustahkam karashni cho'tka kabi artib tashlamaydi; shu sabab u asosiy emas, qo'shimcha gigiyena vositasidir.

Cochrane sharhida 35 ta tadqiqot va 3929 nafar ishtirokchi ma'lumotlari tahlil qilinib, tish cho'tkasiga qo'shimcha irrigatsiya qisqa muddatda gingivitni kamaytirishi mumkinligi,

biroq dalillar ishonchliligi past yoki juda past ekani qayd etilgan [12]. Keyingi randomizatsiyalangan tadqiqotlarda tish cho'tkasiga irrigator qo'shilgan guruhlarda milk yallig'lanishi va zondlashda qon ketish ko'rsatkichlari yaxshiroq kamaygan [13]. 105 ishtirokchili to'rt haftalik tadqiqotda pulsatsiyalanuvchi irrigator guruhida BOP pasayishi 0,41, tish ipi guruhida 0,19 bo'lgan [14]. Keng qamrovli sharh irrigatorlar to'g'ri ishlatilganda, odatda, yaxshi qabul qilinishini, ammo tish karashini bartaraf etishga ta'sir bo'yicha natijalar bir xil emasligini ta'kidlaydi [15].

2-jadval.

Og'iz irrigatorlariga oid asosiy klinik dalillarning qiyosiy tavsifi

Manba	Hajm va muddat	Asosiy natija	Talqindagi cheklov
Sochrane, 2019 [12]	35 tadqiqot; 3929 ishtirokchi	Qisqa muddatda gingivit kamayishi mumkin	Dalil ishonchliligi past; usullar turlicha
Ren va hammual., 2023 [13]	90 ishtirokchi; 12 hafta	MGI, BI va BOP ko'rsatkichlari yaxshiroq kamaygan	Epilepsiyali bemorlarda o'tkazilmagan
Mancinelli-Lyle va hammual., 2023 [14]	105 ishtirokchi; 4 hafta	Qon ketish va yallig'lanish ko'proq kamaygan	Muddat qisqa; sanoat moliyalashtirgan
Sarkisova va hammual., 2024 [15]	275 manbali sharh	Parodontal yallig'lanishga ijobiy ta'sir ehtimoli	Plakka ta'sir bo'yicha natijalar nomuvofiq

XAVFSIZ FOYDALANISH VA BEMORNI TANLASH

Irrigatorni tavsiya etishdan oldin xurujlar nazorati, aura bor-yo'qligi, qo'l harakatlari, og'izdagi suyuqlikni boshqarish qobiliyati va ko'rsatmani tushunish darajasi baholanadi. Birinchi mashg'ulotni stomatolog yoki o'rgatilgan parvarishlovchi ishtirokida o'tkazish maqbul. Bemor barqaror o'tirishi, qurilma eng past va qulay rejimdan boshlanishi, bosim esa milk holati va hissiyotga qarab moslashtirilishi kerak.

Irrigator xuruj aurasini paydo bo'lgan, xurujdan keyin ong to'liq tiklanmagan yoki kuchli uyquchanlik kuzatilayotgan paytda ishlatilmaydi. Qo'l harakatlari nazorat qilinmaydigan, suyuqlikni og'izdan erkin chiqarish qiyin yoki ko'rsatmani mustaqil bajara olmaydigan bemor qurilmadan yolg'iz foydalanmasligi lozim. Og'izda keng yaralanish, kuchli qon ketish yoki o'tkir og'riq bo'lsa, avval stomatologik ko'rik o'tkaziladi.

3-jadval.

Epilepsiyali bemorda irrigatordan foydalanishni tanlash algoritmi

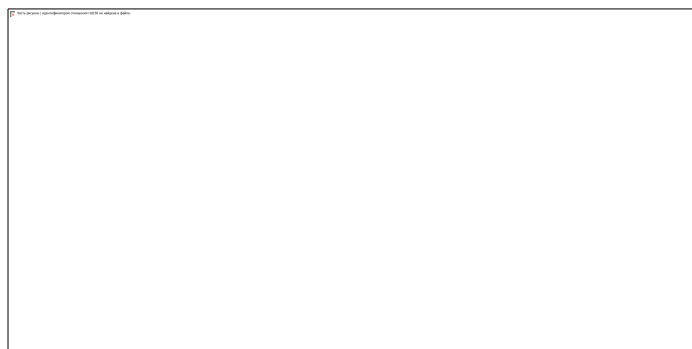
Xavf darajasi	Klinik tavsif	Irrigatordan foydalanish	Nazorat
Past	Xurujlar nazoratda; ko'rsatmani tushunadi; qo'l harakati saqlangan	Cho'tkaga qo'shimcha vosita sifatida mumkin	Birinchi o'rgatishdan keyin mustaqil
O'rta	Vahti-vaqti bilan xuruj; yengil kognitiv yoki motor qiyinchilik	Past rejimda va texnika ko'rsatilgandan keyin	Dastlab parvarishlovchi nazorati

Yuqori	Tez-tez nazoratsiz xuruj; og'ir motor/kognitiv cheklov	Mustaqil foydalanish tavsiya etilmaydi	Parvarishlovchi yordami yoki muqobil usul
Vaqtincha to'xtatish	Xurujdan keyingi holat; o'tkir jarohat; kuchli qon ketish	Holat barqarorlashguncha qo'llanmaydi	Stomatolog, zaruratda nevrolog ko'rigi

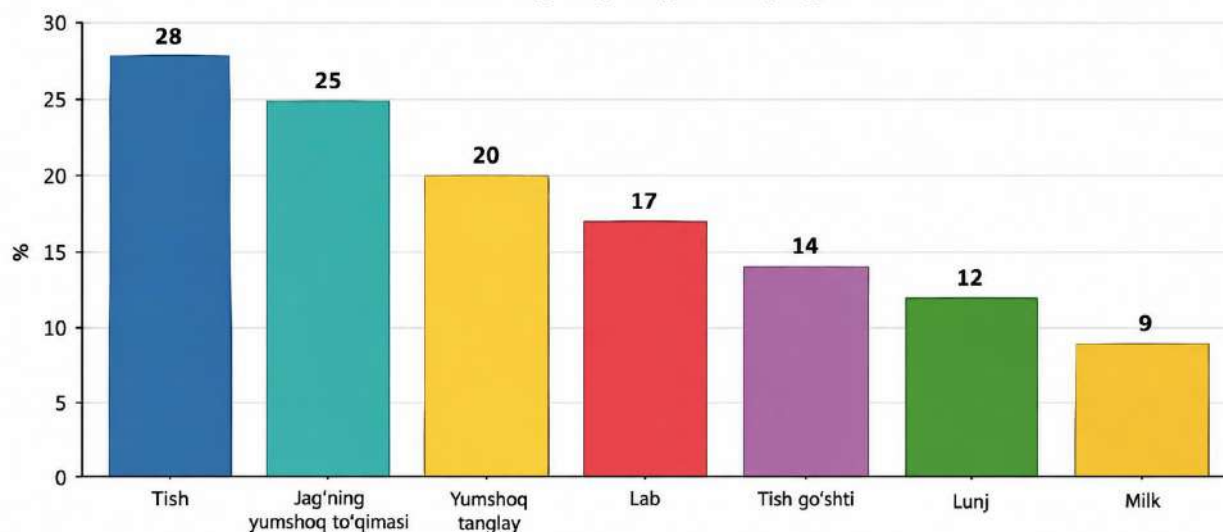
Izoh: Og'iz holatini OHI-S va gingival indekslar bilan, bemor his qilayotgan ta'sirni esa OHIP-14 kabi vositalar bilan kuzatish mumkin [17] [18] [16].

EPILEPTIK XURUJLARDA OG'IZ-DENTAL JAROHATLAR

Epileptiyali bemorlarda profilaktika faqat kariyes va gingivit bilan cheklanmaydi. Tutqanoq vaqtida tishlarning qattiq qisilishi, yiqilish va atrofdagi buyumlarga urilish natijasida tish, lab, til va yuz-jag' sohasi jarohatlanishi mumkin. 2019 yilgi meta-tahlilda epileptiyali bemorlarda oral va yuz-jag' jarohatlarining umumiy tarqalishi 19 foiz deb baholangan; bunday jarohat ehtimoli sog'lom nazoratga nisbatan 5,22 marta yuqori bo'lgan [7]. 2025 yilgi yangi meta-tahlil travmatik stomatologik jarohatlarning umumlashtirilgan ulushini 20 foiz deb ko'rsatdi [8].

Epileptik xurujlarda og'iz va tish-jag' sohaslarining shikastlanishining eng ko'p uchraydigan turlari

Manba: Bhattachar S. et al., Indian Journal of Dental Research, 2025-yil.

*1-rasm. Epileptik xurujlar bilan bog'liq og'iz va tish jarohatlarining umumlashtirilgan ulushi.
Manba: Bhatnagar S. va hammualliflar, 2025 [8].*

Ushbu ko'rsatkichlar stomatologik ko'rikda avvalgi jarohatlar tarixini albatta so'rash zarurligini ko'rsatadi. Tish jarohati ba'zan o'tkir og'riqsiz kechib, bemor yoki yaqinlari tomonidan e'tiborsiz qoldiriladi. Shu sabab old tishlarda emal yorig'i, rang o'zgarishi, harakatchanlik va ildiz sohasidagi yashirin zararlanishlar ham tekshirilishi kerak. Xuruj vaqtida bemor og'ziga qoshiq, doka, barmoq yoki boshqa buyum kiritish mumkin emas.

MUHOKAMA

Tahlil qilingan adabiyotlar epilepsiyali bemorlarda stomatologik salomatlik kasallikning o'zi, davolash, kundalik parvarish va tibbiy xizmatdan foydalanish imkoniyatlari kesishgan nuqtada shakllanishini ko'rsatadi. Shuning uchun profilaktika ham bir yo'nalishli bo'lmazligi kerak. Irrigator tish ipi bilan tozalash qiyin bo'lgan ayrim bemorlarda foydali bo'lishi mumkin, ammo uni "barcha muammoni hal qiluvchi vosita" sifatida taqdim etish ilmiy jihatdan asoslanmagan.

Epilepsiyali bemorlarda irrigator bo'yicha maxsus randomizatsiyalangan tadqiqotlar yetarli emas. Mavjud natijalar asosan nevrologik kasalligi bo'lmagan gingivitli bemorlarda olingan. Shuning uchun umumiy dalillardan foydalanish mumkin, ammo tavsiya har bir bemorning xurujlar nazorati, harakat qobiliyati va xavfsizlik ehtiyojlariga moslashtirilishi shart.

XULOSA

Epilepsiya bilan yashovchi bemorlarda og'iz bo'shlig'i kasalliklarining oldini olish standart gigiyenik ko'rsatma bilan cheklanmasligi lozim. Xurujlar nazorati, dori vositalari, qo'l harakati, kognitiv holat, stomatologik yordamdan foydalanish imkoniyati va parvarishlovchi ishtirokini birgalikda baholash kerak. Og'iz irrigatori tish cho'tkasi va professional parvarishni almashtirmaydi, biroq to'g'ri tanlangan bemorda milk yallig'lanishi va qon ketishini kamaytirish hamda tishlararo parvarishni yengillashtirishga yordam berishi mumkin.

Адабиётлар/Литература/References

1. World Health Organization. Epilepsy: fact sheet. Geneva: WHO; 2024. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/epilepsy> (accessed 19.07.2026).
2. Magnerou A.M., Tchaptal Y.H., Toffa D.H. et al. Oral health status and dental care needs among adults living with epilepsy in Cameroon: an analytical cross-sectional study // BMC Oral Health. 2026. Vol. 26. Art. 194. DOI: 10.1186/s12903-026-07694-z.
3. Wang M., Ding D., Zhang Q. et al. Oral health and dental status in people with epilepsy in rural China // Seizure. 2019. Vol. 65. P. 42–47. DOI: 10.1016/j.seizure.2018.12.022.
4. Costa A.L.F., Yasuda C.L., Shibasaki W. et al. The association between periodontal disease and seizure severity in refractory epilepsy patients // Seizure. 2014. Vol. 23, No. 3. P. 227–230. DOI: 10.1016/j.seizure.2013.12.008.
5. Károlyházy K., Kovács E., Kivovics P., Fejérdy P., Arányi Z. Dental status and oral health of patients with epilepsy: an epidemiologic study // Epilepsia. 2003. Vol. 44, No. 8. P. 1103–1108. DOI: 10.1046/j.1528-1157.2003.04003.x.
6. Priya L., George J., Pidiyenchil T.E. et al. Dental health in people living with epilepsy // Journal of the Association of Physicians of India. 2025. Vol. 73, No. 5. P. e6–e10. DOI: 10.59556/japi.73.0955.
7. Moreira Falci S.G., Duarte-Rodrigues L., Primo-Miranda E.F. et al. Association between epilepsy and oral maxillofacial trauma: a systematic review and meta-analysis // Special Care in Dentistry. 2019. Vol. 39. P. 362–374. DOI: 10.1111/scd.12398.
8. Bhatnagar S., Rajappan S., Bhatnagar A., Tripathi S. Prevalence of traumatic dental injuries in epileptic patients: a systematic review and meta-analysis // Indian Journal of Dental Research. 2025. Vol. 36, No. 1. P. 103–111. DOI: 10.4103/ijdr.ijdr_37_24.

9. Brunet L., Miranda J., Roset P. et al. Prevalence and risk of gingival enlargement in patients treated with anticonvulsant drugs // *European Journal of Clinical Investigation*. 2001. Vol. 31, No. 9. P. 781–788. DOI: 10.1046/j.1365-2362.2001.00869.x.
10. Gallo C., Bonvento G., Zagotto G., Mucignat-Caretta C. Gingival overgrowth induced by anticonvulsant drugs: a cross-sectional study on epileptic patients // *Journal of Periodontal Research*. 2021. Vol. 56. P. 363–369. DOI: 10.1111/jre.12828.
11. Thurman D.J., Kobau R., Luo Y.H., Helmers S.L., Zack M.M. Health-care access among adults with epilepsy: the U.S. National Health Interview Survey, 2010 and 2013 // *Epilepsy & Behavior*. 2016. Vol. 55. P. 184–188. DOI: 10.1016/j.yebeh.2015.10.028.
12. Worthington H.V., MacDonald L., Poklepovic Pericic T. et al. Home use of interdental cleaning devices, in addition to toothbrushing, for preventing and controlling periodontal diseases and dental caries // *Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2019. No. 4. CD012018. DOI: 10.1002/14651858.CD012018.pub2.
13. Ren X., He J., Cheng R. et al. The efficacy and safety of oral irrigator on the control of dental plaque and gingivitis: a randomized, single-blind, parallel-group clinical trial // *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2023. Vol. 20, No. 4. Art. 3726. DOI: 10.3390/ijerph20043726.
14. Mancinelli-Lyle D., Qaqish J.G., Goyal C.R., Schuller R. Efficacy of water flossing on clinical parameters of inflammation and plaque: a 4-week randomized controlled trial // *International Journal of Dental Hygiene*. 2023. Vol. 21. P. 659–668. DOI: 10.1111/idh.12770.
15. Sarkisova F., Morse Z., Lee K., Bostanci N. Oral irrigation devices: a scoping review // *Clinical and Experimental Dental Research*. 2024. Vol. 10. Art. e912. DOI: 10.1002/cre2.912.
16. Slade G.D. Derivation and validation of a short-form oral health impact profile // *Community Dentistry and Oral Epidemiology*. 1997. Vol. 25, No. 4. P. 284–290. DOI: 10.1111/j.1600-0528.1997.tb00941.x.
17. Greene J.C., Vermillion J.R. The simplified oral hygiene index // *Journal of the American Dental Association*. 1964. Vol. 68. P. 7–13. DOI: 10.14219/jada.archive.1964.0034.
18. Löe H. The gingival index, the plaque index and the retention index systems // *Journal of Periodontology*. 1967. Vol. 38, Suppl. 6. P. 610–616. DOI: 10.1902/jop.1967.38.6.610.

MEDICINEPROBLEMS.UZ- TIBBIYOT FANLARINING DOLZARB MASALALARI

№ 8 (4)-2026

TOPICAL ISSUES OF MEDICAL SCIENCES

**TIBBIYOT FANLARINING DOLZARB
MASALALARI** elektron jurnali 02.03.2023-
yilda 132099-sonli guvohnoma bilan
davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
mas'uliyati cheklangan jamiyati.

TAHRIRIYAT MANZILI:

Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik
Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron
manzil: scienceproblems.uz@gmail.com